Gömöri György köszöntése

Minden hernyót túlél az erős fa

A nyolcvanéves Gömöri György tiszteletére

Március tizenhatodikán gépelem ezt a cikket, előtte sokáig csak gondolkodtam: mit írhatnék, mit is van érkezésem írni Gömöri Györgyről, az irodalmárról, kinek 80. születésnapját ünnepeljük, és akit személyesen nincsen szerencsém ismerni. Noha idestova negyven éve, hogy magam is afféle literátus garabonciás volnék idehaza.

Ma meg éppenséggel egyebekről is van mit gondolkodnom, ünnep után.

Kiűzetések és szétszóratások újra meg újra, valahányszor csak magára talált az ország. Összefogás és közös akarat, újra és újra, valahányszor csak a kibírhatatlanig szorult körénk az abroncs.

Számba venni, összegyűjteni, egybefogni mindent, ami a száműzetésben született, idegen földön, magyarul s a magyar tékából. Hogy legalább az édes látszatban közösnek érezhessük a kultúránkat.

„Ha kell, hát százszor újrakezdjük, vállalva ezt a legszebb küldetést" – írja Juhász Ferenc, természetesen *A tékozló ország*ban. A szabadságharcot is, a bujdosást is, és a csakazértis újjáéledést is.

Literátus garabonciás – ha valakire, hát nem rám, hanem Gömöri Györgyre érvényes professzió. S nemcsak, mert nagy utat járt be '56 után Pesttől Oxfordon át Kaliforniáig, a Massachusetts állambeli Cambridge-ig és vissza – az angliai Cambridge-ben tanárként eltöltött évtizedek után – Kolozsvárig

és Budapestig, hanem azért is, mert át- meg átjárta a magyar, a lengyel, az orosz, és ki tudja, mi más irodalmakat tanárként, tudósként, fordítóként és „tiszteletbeli konzulként” egyaránt.

Klasszikus – ez a szó bukkan föl mindig, akarva-akaratlan, ha rá gondolok. A habitusa, a magatartása, a betöltött szerepei, és nem utolsósorban a versei okán. Gyűjteményem egyik legnemesebb darabja a *Zrínyi Miklós Balassi Bálintra emlékezik*, melyet a Korunk 2009. augusztusi számából másoltam ki. Benne esszenciálisan minden, ami a magatartást és a költőszerepet a klasszikus versben egyesíti. Szóról szóra, képből képbe, téglánként építkezik, múltból a versidejű jelenen át a – jelen idejű – jövőig. A máig tehát, a „békességben floreáló majdani magyar”-ig. Megidézvén robusztus lírai világokat, de *egészében* a mindig abszurd, mindig ambivalens magyar sorsot is. Fájdalom, irónia, remény – mintha Baka Istvánt, Veress Miklóst, Szervác Jóskát, Orbán Ottót is hozzáhallanám.

Zrínyi Miklós Balassi Bálintra emlékezik

*„hej szegény Balassi Bálint”**
maradtál volna a vers-szerzésnél
meg a lovakkal-kereskedésnél
annál amihez igazán értettél
sohase kaptál kapitányságot
ebben az idegen zsoldosoktól erjedő
siralmas állapotú szűk kis hazában
igaz nem is lettél volna jó
kapitánynak nem értettél a stratégiához
talán éppen jókor lőttek meg Esztergomnál –
mert mi jött azután? Eger várát feladták
s hiába forgolódott a hímringyó
Báthori Zsigmond végül neki is
megalázó exílium lett a sorsa
és a török még ma hetven évvel
később is benn ül az országban
lófarkas zászló leng az újvári bástyán –
mint annyiszor most is csupán magunkban
és a virtusban bízhatunk amelyet megcsodál
(ha még olvas Szigetről és saját tetteinkről)
a békességben floreáló majdani magyar

**** Zrínyi Miklós saját kezű bejegyzése Esztergom 1594-es ostromához***

Csak a *floreál* nem hagyott nyugodni. Miért nem „virágzó”? Talán az *exílium* mellé volt szüksége egy barokkot idéző szóra? De hát másként nyoma sincs a nyelvi áthangolásnak, allúzióknak. Tiszta, szép ívű, inkább reneszánsz, mint barokk költészet.

Floréal – a francia forradalmi naptár nyolcadik, tavaszi hónapja. Nem hittem, és nem hiszem ma sem, hogy több ez, mint a rejtett összefüggéseket kereső, kényszeresen analitikus tudatom túlműködése.

Mégis, az a forradalom…

És a forradalomban az a huszonkét éves, már nem *srác*, de még nem *klasszikus* diák: Gömöri György. Aki cikkeket ír az egyetemi lapba, vidékre rohan ennivalóért a Pesten harcolóknak; aki számára nem természetes, hogy ávósokat lincseltek a Köztársaság téren, s hogy Puskint és Gorkijt is égetik a Sztálin-könyvekkel együtt.

És verset közöl az Egyetemi Ifjúságban október 30-án. Verset, amit soha nem láttam az amúgy sem túl gazdag ötvenhatos irodalomban.

Válasz a kesergőknek

Tárogató-hangon zokognak a bölcsek
jaj mi lesz belőlünk
jaj mi lesz belőlünk
kegyes hazugságok fanyar füstölőjét
lóbálják felettünk kopaszok és kajlák
rettentő nagy üstben jobb jövőnk kavarják
jaj mi lesz belőlünk

Egyszer majd felpezsdül a föld
és mint a fehérbokájú csikó
ledobja hátáról kénytelen lovasát

De addig se hagyjuk magunkat
Ne siránkozzatok tartsatok össze
minden hernyót túlél az erős fa

Azért is
azért is
csakazért is

„Krőzus király néma fiai”
tartsatok össze
S a hangoskodók szájáról lefagy a szó

Nyers, már-már avantgárd hang, a Majakovszkijt megelőző Bloké (*Tizenketten*), és a későbbi Paszternaké (*Schmidt hadnagy*)? Vagy a friss lengyel költészeti hatásoké (*„Vért adunk a sebesült magyaroknak, / egy nép önti át vérét a másik nép erébe”* – Julian Przyboś)? Avagy a korabeli magyar költőké? Hiszen „kis csicskásként vagy ifjoncként” egy ideje már részt vett „az írók szabadságharcában”. Nem tudom. „Tán ráfogás a felhozott eset”, hogy a Gömöri-építmény egyik oszlopát, Aranyt idézzem. Amiként idézi ő is: *„Minden hősömben én is benne voltam”* (Arany János elgondolkodik).

*

Minden hernyót túlél az erős fa – kiűzetések és szétszóratások; összefogás és közös akarat; számba venni, összegyűjteni, egybefogni mindent. Hogy legalább az édes látszatban közösnek érezhessük a kultúránkat – Gömöri György élete ebben az *egészben* teljesedik ki.

MÁNYOKI ENDRE